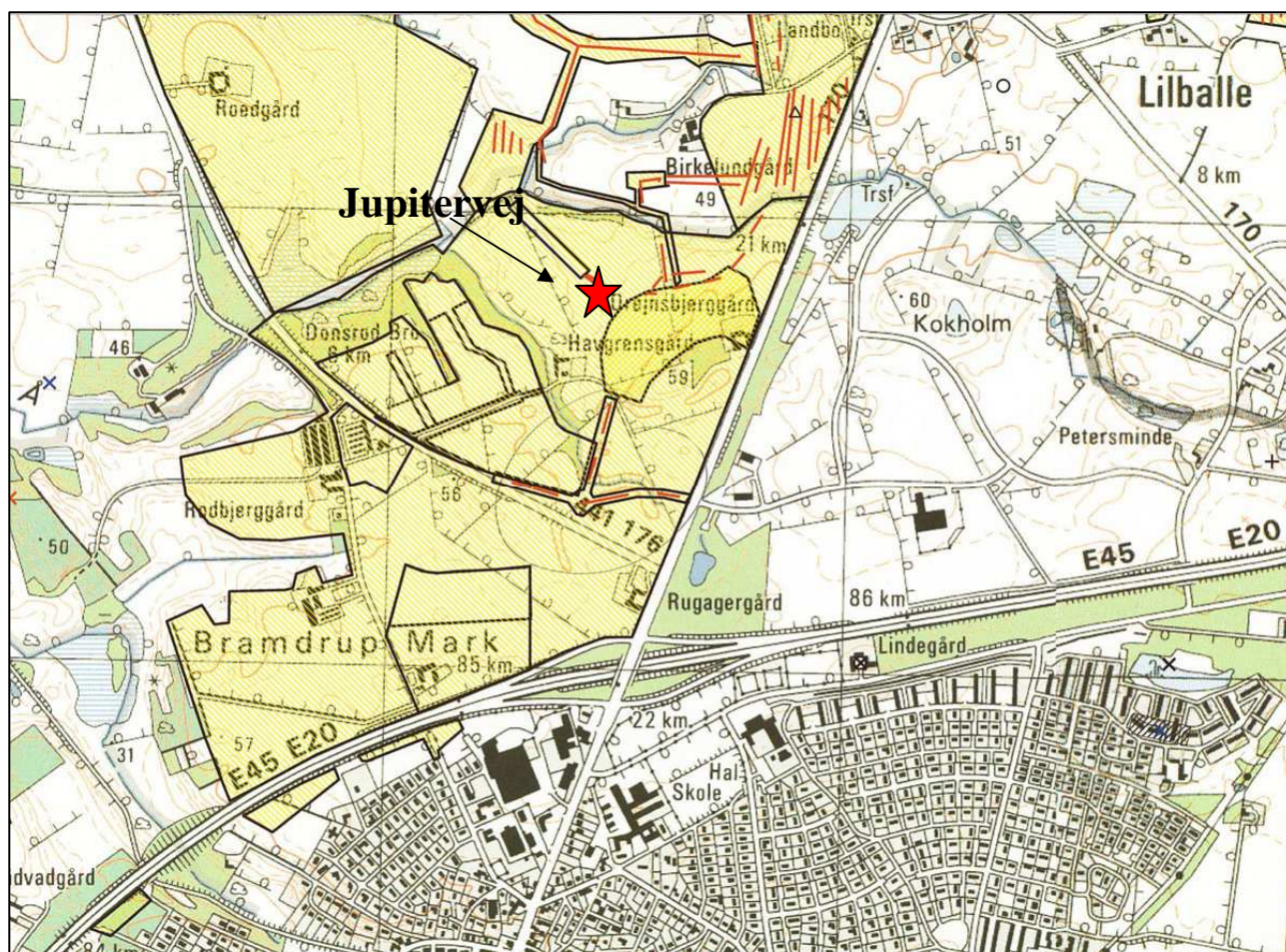




MKH 1649 – Jupitervej, Nørre Bramdrup sogn, Sb. 44

Arkæologisk undersøgelse af en hustomt fra højmiddelalderen (1200 – 1300 e.Kr.).

Af Lisbeth Christensen



ISBN xxxx

© 2012 Museum Sønderjylland, Arkæologi Haderslev og forfatteren.

Hvor intet andet er nævnt, er tegninger digitaliseret af Lone Frandsen og fotos taget af forfatteren.

Eftertryk tilladt med tydelig kildeangivelse.

Data

Arkæologi Haderslevs journalnummer	MKH 1649
Lokalitet	Jupitervej
Sogn	Nørre Bramdrup
Sognebeskrivelsesnummer	44
Stednummer	17.02.07
Herred	Brusk
Amt	Vejle
Kortnummer	1213 III NØ
Kulturarvsstyrelsens journalnummer	2008-7.24.02/MSJ-0048

Dokumentationsmaterialet, bestående af beretning, plantegninger, billeder og fund, opbevares på Museet på Koldinghus, postbox 91, 6000 Kolding

Anvendte forkortelser i teksten:

26	Anlægsnummer. Et enkeltstående tal i teksten refererer til et anlægsnummer – et stolpehul etc. Nummeret kan genfindes i nummerlisten, hvor der er reference til, hvilken type anlæg det drejer sig om, og hvilke fund, der eventuelt er fremkommet i anlægget. Samtidig er der en reference til hvilken originaltegning (To-nummer) man kan genfinde anlægget på.
x25	Fundnummer. Tal angivet med x foran, angiver et fund – en funden genstand. Nummeret kan genfindes i nummerlisten, hvor der er reference til, hvilken type genstand det drejer sig om, og hvilket anlæg den stammer fra.
TO	Tegningsoversigt. Det efterfølgende nummer angiver nummeret på den originale tegning, hvorpå oplysninger om det aktuelle anlæg kan findes.

Indholdsfortegnelse

Rapport

Resumé.....	4
Undersøgelsens baggrund	4
Undersøgelsens data.....	5
Målesystem og fixpunkt.....	5-6
Metode	6
Topografi.....	6
Undersøgelsens resultat.....	6-7
Litteratur.....	7
Nummerliste.....	8-9

Katalog

Notater.....	10
Tegningsliste	11-12
Fotoliste digital	13

Bilag

1 Oversigtsplan over udgravningen	
2 Ved anatomisk analyse af tre trækulsprøver	
3 C-14 resultater	
4 Stolpehulsskemaer	
5 Arkæologisk tidstavle for Sønderjylland, med udgravningens tidsmæssige indplacering	
6 Ordliste over arkæologiske udtryk	

Resumé

I forbindelse med anlæggelsen af et vej- og kloaktracé ved Jupitervej i Kolding fandtes et middelalderhus fra 1200-1300 tallet samt enkelte, spredte skår fra ældre jernalder.

Undersøgelsens baggrund

Forud for anlæggelsen af en kloakledning og vej havde bygherre, NCC Kolding, anmodet om en forundersøgelse af traceet.

Hovedparten af de arkæologiske anlæg var koncentreret omkring skæringspunktet mellem det Ø-V lige og det buede N-S lige kloaktracé.

Ved forundersøgelsen blev der fundet bebyggelsesspor fra middelalderen samt nogle udaterede gruber og grøfter. Det meste af nordvæggen og en del af sydvæggen af et middelalderligt hus lå omtrent midt i vejtraceet. Huset kunne keramikdateres til højmiddelalderen. Det blev besluttet, at Museum Sønderjylland skulle gennemføre en udgravning af vej- og kloaktracéet på max 1500 m² ud af et samlet undersøgelsesområde på 3500 m². Det endte dog med, at hele arealet blev afkrømt. Der blev således anlagt nogle 35 m brede felter i forbindelse med vejtracéet, så feltet fik en længde på ca. 100 x 35 m.

Undersøgelsens data:

Forundersøgelsen fandt sted i perioden: 15/9 – 23/9 2008

med deltagelse af:

Udg.ass. : Jørgen Andresen
Student: Christian-Peter Pedersen
Arkæolog: Daniel Eriksson
Mag.Art. Lisbeth Christensen (leder)

Gravemaskine:

NCC construction Danmark A/S, Jupitervej 4, 6000
Kolding

Udgravningen er betalt af:

Kolding Kommune, Akseltorv 1, 6000 Kolding

Udgravningen er udført af:

Museum Sønderjylland, Arkæologi Haderslev, Dalgade 7,
6100 Haderslev

Ejer:

Kolding Kommune, Akseltorv 1, 6000 Kolding

Målesystem og fixpunkt:

Det anvendte målesystem er et retvinklet koordinatsystem med x-aksen voksende mod nord og y-aksen anbragt vinkelret på denne, voksende mod øst. Udgangspunktet for målesystemet var i første

omgang et jernrør i punktet 500/500. Målesystemet blev fikseret af Egil Søby fra Museum Sønderjylland, Arkæologi Haderslev. Fladen blev nivelleret med udgangspunkt i jernrøret i punktet 500/500 og med daglig fiksværdi 256. .

Metode

Bygherre stillede selv med maskinkraft. Ved undersøgelsens start var midten af vejtraceet blevet frilagt, ligesom der var sket en udvidelse af feltet omkring den fundne huskonstruktion. Med gravemaskine med 2,5 m bred rabatskovl blev hele undersøgelsesområdet frilagt samtidig med at der blev fladeskovlet. Fyldskifterne blev først tegnet med feltantograf i 1:50 og derefter snittet. Til slut blev der udtaget floteringsprøver af de tagbærende stolper fra fase 1 i hus I.

Undergrunden vekslede mellem næsten rent sand, over gulrødt sandblandet ler til gråblåt, rent ler. Muldlaget vekslede mellem 25-30 og indtil 60 cm.

Topografi:

Jupitervej ligger i industriområdet ved Bramdrupdam i den nordvestlige udkant af Kolding. Topografisk udgøres det undersøgte område af 3-4 lave og flade forhøjninger på indtil 1 m, hvor imellem der er vådområder. Middelalder huset ligger ud imod et tidligere vådområde, som grænser op til husets nordlige væg. Umiddelbart syd for undersøgelsesområdet ses en markant naturlig forhøjning på ca. 8 m over det omgivende terræn.

Undersøgelsens resultat

Naturvidenskabelige undersøgelser

Thomas Bartholin udvalgte nogle trækulstykker til C-14 datering. Se særskilt rapport vedr. vedanalyser fra Thomas Bartholin. (Se bilag 2).

Efter at vedbestemmelserne var foretaget blev trækullet (x 17, 24-25) fra udvalgte stolpehuller i hus I sendt videre til C-14 datering. Der blev i alt indsendt 3 prøver fra hus I. Prøverne (AAR -13581-13583). To af C-14 dateringerne spænder fra tiden omkring 950-1000, mens den yngste er fra tiden omkring 1200. Da dateringerne bygger på egetræ, der kan have en vis egenalder er det den yngste datering, som der her vil blive benyttet.

Dateringen blev foretaget af AMS laboratoriet. Institut for Fysik og Astronomi, Århus Universitet (Se bilag 3).

Det arkæologiske undersøgelsesområde androg ca. 3500 m². Hus I blev helt frilagt ved selve udgravningen, men derudover fandtes der ingen jordfaste fortidsminder.

Inden for undersøgelsesområdet fandtes mod øst to N-S gående recente skelgrøfter samt resterne af en recent grøft mod vest. Der blev desuden fundet spredte skår fra ældre jernalder. Nordligst i undersøgelsesområdet sås et vådområde med en koncentration af middelalderskår x 14-16 samt hustomten fra middelalderen.

Der kendes fra starten af middelalderen to varianter, nemlig huse med hhv. lige og buede langvægge. Den tidlige middelalder er bl.a. karakteriseret af etskibede huse med jordgravede vægstolper og buede langvægge, som afløses af etskibede huse med jordgravede vægstolper og lige langvægge. Udviklingen går desuden fra ikke parvist anbragte vægstolper og til parvis stolpestilling. Middelalderhuset ved Jupitervej er etskibet og har nogenlunde rette vægge men

asymetrisk placerede stolper. Både hustypologien og de fundne keramikskår understøttes af C-14 dateringerne fra tiden omkring 1200 e.kr.. Huset kan følges i 2 byggefaser.

Der blev ikke fundet andre huse fra middelalderen inden for industriområdet ved Bramdrupdam.

Etskibet hus fra højmiddelalderen med jordgravede, tagbærende stolper, set fra øst.



På museets vegne
Arkæolog
Lisbeth Christensen

Haderslev d. 2014

Litteratur

- Ethelberg, Per et al. 2003: Det Sønderjyske Landbrugs Historie. Jernalder, Vikingetid og Middelalder. Haderslev Museum og Historisk Samfund for Sønderjylland 2003.
- Klemensen, Marie Foged 2001: Huskonstruktioner i tidlig middelalderlig landbebyggelse. Udgivet af Afdelingen for Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet 2001.

Nr.	Mat.	TO	Konstruktion	Anlæg	Oldsager
1	ler				Skår fra vådområde NV for hus I
2	ler			Stolpehul 101	Skår fra grøft i Ø-V traceé
3	ler			Stolpehul 106	Skår
4	ler			Stolpehul 107	Skår
5	ler			Stolpehul 108	Skår
6	ler			Stolpehul 109	Skår
7	ler				Skår fra blågråt fyldskifte, muligvis natur
8	ler			Stolpehul 102	Skår
9	ler			Stolpehul 104	Skår
10	ler			Stolpehul 124	Lille rødbrændt randskår
11	ler			Stolpehul 130	Lille uornamenteret sideskår
12	ler	10		Stolpehul 153	Skår
13	ler	10		Overfladefund	Skår
14	ler	13		Vådområde	Bl.a. randskår med lågfals og fureorn.
15	ler	13		Vådområde	Bl.a. rand- og bundskår + gaseret skår
16	ler	13		Vådområde	Fragment af teglsten
17	Nat.vid.				Flotationsprøve fra st. 131
18	Nat.vid.				Flotationsprøve fra st. 109
19	Nat.vid.				Flotationsprøve fra st. 108
20	Nat.vid.				Flotationsprøve fra st. 117
21	Nat.vid.				Flotationsprøve fra st. 115
22	Nat.vid.				Flotationsprøve fra st. 133
23	Nat.vid.				Flotationsprøve fra st. 135
24	Nat.vid.				Flotationsprøve fra st. 140
25	Nat.vid.				Flotationsprøve fra st. 142
26	Nat.vid.				Flotationsprøve fra st. 144
27	Nat.vid.				Flotationsprøve fra st. 106
28	flint	17		Overfladefund	2 stk. flintafslag
29	ler	11		Vådområde	Uornamenterede sideskår
30	ler	9		Overfladefund	Uornamenterede sideskår
31	ler	13		Vådområde	Skår
32	ler			Stolpehul 142	Uornamenteret sideskår fra st. 142
100				Ikke brugt	
101		1		Grøft	x 2
102		1		Grøft/grube	x 8
103		1		Stolpehul	
104		1		Grøft	x 9
105		1		Grube	
106		2	Hus I	Kort grøft	x 3
107		2	Hus I	Stolpehul	x 4
108		2	Hus I	Tagbærende	x 5
109		2	Hus I	Tagbærende	x 6
110		2	Hus I	Stolpehul	
111		1		Nedgravning	
112		1		Grube	
113				Mulig grube	
114				Mulig grube	
115		13	Hus I	Tagbærende	
116		13	Hus I	Tagbærende	

117		13	Hus I	Tagbærende	
118		13	Hus I	Tagbærende	
119		13		Stolpehul	
120		13		Stolpehul	
121		13	Hus I	Tagbærende	
122		13		Stolpehul	
123		13		Stolpehul	
124		13		Stolpehul	
125		13		Stolpehul	
126		13		Stolpehul	
127		13		Stolpehul	
128		13		Stolpehul	
129		13		Stolpehul	
130		13	Hus I	Tagbærende	
131		13	Hus I	Tagbærende	
132		13		Stolpehul	
133		13	Hus I	Tagbærende	
134		13		Stolpehul	
135		13	Hus I	Tagbærende	
136		13	Hus I	Tagbærende	
137		13		Stolpehul	
138		13		Stolpehul	
139		13		Stolpehul	
140		13	Hus I	Tagbærende	
141		18	Hus I	Tagbærende	
142		18	Hus I	Tagbærende	
143		18	Hus I	Tagbærende	
144		18	Hus I	Tagbærende	
145		18		Stolpehul	
146		18	Hus I	Tagbærende	
147		18		Stolpehul	
148		18		Stolpehul	
149		18		Stolpehul	
150		18		Stolpehul	
151		18		Stolpehul	
152		17		Stolpehul	
153		10		Stolpehul	Jernalderskår x 12
154		14		Bund af kogestensgrube	
155		22		Bund af kogestensgrube	
156				Stolpehul	
157				Stolpehul	
158				Stolpehul	

Katalog

Notater til beretning

Hus I:

Fase 1: Nærmest Ø-V orienteret, etskibet langhus med rette langvægge og 6 sæt tagbærende vægstolper, hvor den ene af de sydlige stolper mangler. Ingen spor efter en indgang. Mindst 18 m langt og 5, 5 m bredt.

Tagbærende stolper: (108-109,115-117,131,133,140,142,144,157,235).

106 repræsenterer muligvis resterne af et gulvlag i hus I.

Stratigrafi: Ved stolpe 133 ses, at fase 2 er yngre end fase 1.

Fund: Skår x 3, x 5-x 6.

Floteringsprøver (x 17-27).

C-14 prøver: x 20,24-25 = AAR 13581-13583.

Datering: C14 datering for x 20 og x 25 til 950-1000 e.Kr. (eg) og x 24 til omkring 1200 e.Kr. (eg).

Se To-8.

Fc 273 -6-14.

Fase 2: Nærmest Ø-V orienteret, etskibet langhus med rette vægge og 7 tagbærende vægstolper i hver langside, hvor to af de sydlige stolper mangler. Ingen spor efter en indgang. Mindst 18 m langt og 6 m bredt.

Tagbærende stolper:(x 111,116,121,127-128,133-134,141,143,146,156-157).

Stratigrafi: Ved stolpe 133 ses, at fase 2 er yngre end fase 1.

Fund: Ingen

Grøft 101

Smal grøft, formentlig recent.

Fund: Skår x 2.

Se beretning fra prøvegravningen.

Tegningsliste

To-nr.	Målestok:	Objekt
1-3		Fra prøvegravningsfasen
4	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 540/520 – 560/530 540/530 – 560/530
5	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 560/520 – 580/520 560/530 – 580/530
6	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 480/510 – 500/510 480/520 – 500/520
7	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 500/510 – 520/510 500/520 – 520/520
8	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 520/510 – 540/510 520/520 – 540/520
9	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 540/510 – 560/510 540/520 – 560/520
10	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 560/510 – 580/510 560/520 – 580/520
11	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 480/500 – 500/500 480/510 – 500/510
12	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 500/500 – 520/500 500/510 – 520/510
13	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 520/500 – 540/500 520/510 – 540/510
14	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 540/500 – 560/500 540/510 – 560/510
15	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 560/500 – 580/500 560/510 – 580/510
16	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 480/490 – 500/490 480/500 – 500/500
17	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 500/490 – 520/490 500/500 – 520/500
18	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 520/490 – 540/490 520/500 – 540/500

19	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 540/490 – 560/490 540/500 – 560/500
20	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 480/480 – 500/480 480/490 – 500/490
21	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 500/480 – 520/480 500/490 – 520/490
22	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 520/480 – 540/480 520/490 – 540/490
23	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 480/470 – 500/470 480/480 – 500/480
24	1:50	Fladen indenfor koordinaterne 500/470 – 520/470 500/480 – 520/480

Fotoliste (Digitalfotos, FE273)

273-	1	Udgravningsfeltet samt lavning	Set fra NV
	2	Udgravningsfeltet samt lavning	Set fra SV
	3	Udgravningsfeltet	Set fra SØ
	4	Udgravningsfeltet	Set fra Syd
	5	Udgravningsfeltet samt lavning	Set fra vest
	6	Hus 1 set i fladen samt lavning	Set fra øst
	7	Hus 1 set i fladen samt lavning	Set fra syd
	8	Hus 1 set i fladen samt lavning	Set fra vest
	9	Hus 1, set i fladen	Set fra øst
	10	Hus 1 samt det kommende vejtracé	Set fra øst
	11	Hus 1 samt udgravningsgrænsen mod syd	Set fra øst
	12	Hus 1, set i fladen	Set fra N
	13	Hus 1, set i fladen	Set fra N
	14	Hus 1, set i fladen samt udgravningsgrænsen	Set fra N

Bilag 1: Oversigtsplan over udgravningsfelt



Bilag 2: Vedanatometisk analyse af 3 trækulsprøver fra MKH 1649 Jupitervej

MKH1649 X20, A117, tagbærende stolpehul, hus I:

Ca. 50 ml ej rent kul.

10 stk. = stikprøve, analyseret med følgende resultat:

3 stk. *Alnus sp.*, el, fra yngre stammer?

4 stk. *Fagus silvatica.*, bøg, fra ældre stammer.

2 stk. *Quercus sp.*, eg, fra yngre stammer.

1stk. Bark

C-14-prøve: 1 stk. *Quercus sp.*, eg, med en egenalder, som bedømmes til at være max. 40 år.

MKH 1649 X24, A140, tagbærende stolpehul, hus I:

Ca. 200 ml ej rent kul.

10 stk. = stikprøve, analyseret med følgende resultat:

1 stk. *Fagus silvatica.*, bøg, fra ældre stamme.

9 stk. *Quercus sp.*, eg, fra yngre stammer.

C-14-prøve: 1 stk. *Quercus sp.*, eg, med en egenalder, som bedømmes til at være max. 40 år.

MKH 1649 X25, A142, tagbærende stolpehul, hus I:

Ca. 300 ml ej rent kul.

10 stk. = stikprøve, analyseret med følgende resultat:

1 stk. *Alnus sp.*, el, fra yngre stamme?

5 stk. *Fagus silvatica.*, bøg, fra ældre stammer.

4 stk. *Quercus sp.*, eg, fra yngre stammer.

C-14-prøve: 1 stk. *Quercus sp.*, eg, med en egenalder, som bedømmes til at være max. 40 år.

Egetræsprøverne antages, at være de, der med størst sikkerhed har direkte tilknytning til huset og samtidig de, der skønnes at have den mindste egenalder

De til c-14-datering udtagne prøver fremsendes til direkte datering.

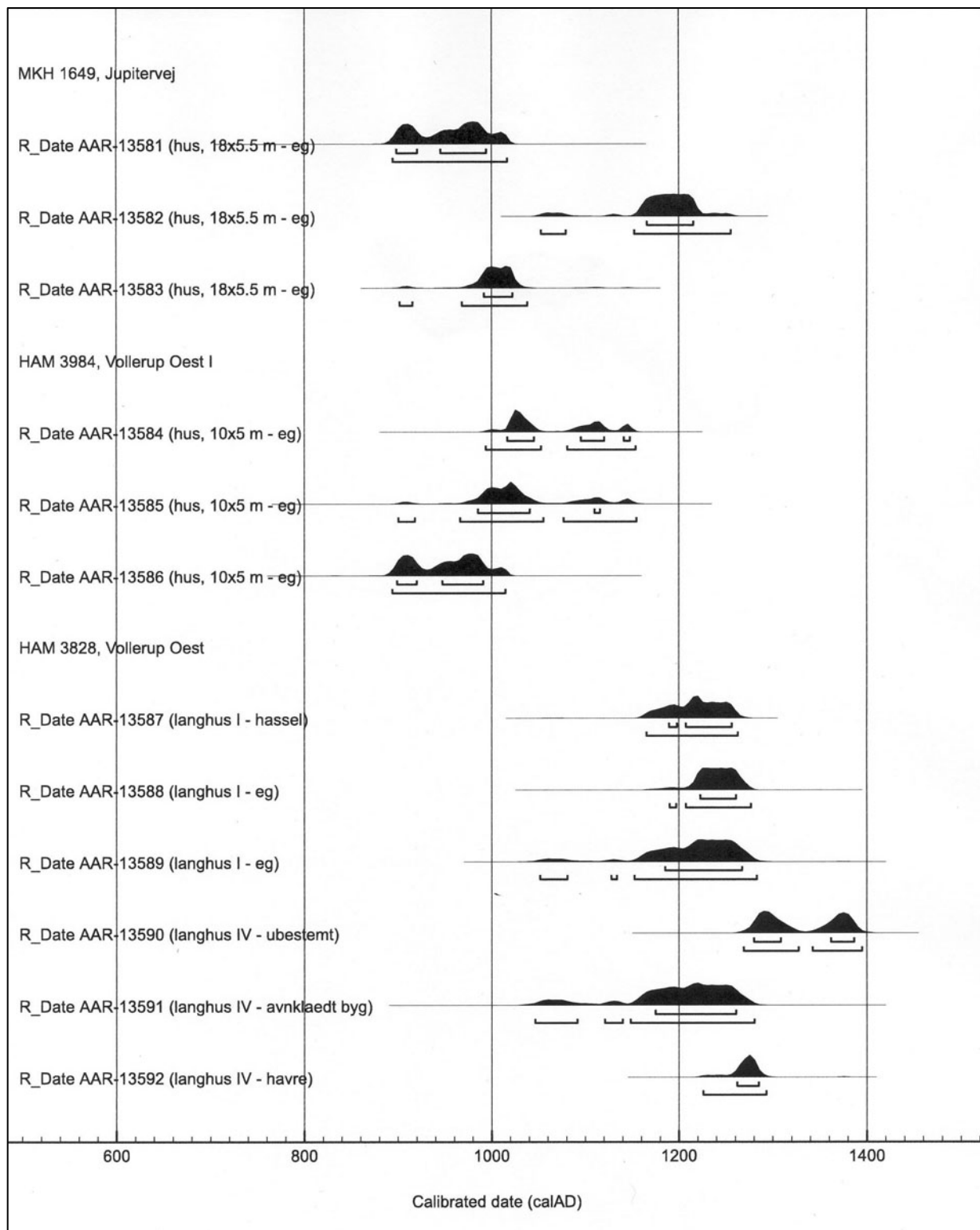
X17 finder jeg ikke egnet til datering, da prøven kun indeholder 1 korn.

Fakturerings og prøvereturnering sker efter nærmere aftale.

Med venlig hilsen

Thomas Bartholin
Am Haidberg 18
D 21 465 Wentorf

Bilag 3: C14-dateringer fra Jupitervej (3 øverste afbildninger)



AAR	Name	Material (species)	Description	Submitter	pMC	C14 age	Δ13C (dual-inlet)	Calibration and correction	Calibrated age
13581	MKH 1649 x20	Charcoal (eg)	Jupitervej 17.02.07, Nr. Bramdrup sogn, Vejle Amt. Trækulspurve fra tagbærende stolpehuler i øst-vest orienteret hus. Huset måler ca. 18 x 5,5 m og kan umiddelbart dateres til højmiddelalderen. Vedbestemmelse (T. Bartholin): C-14-prøve: 1 stk. Quercus sp., eg. med en egenalder, som bedømmes til at være max. 40 år. Expected age: Calendar age: 12.-13. årh. e.Kr.	Christensen	87,39 ± 0,34	1083 ± 31	-26,32 ± 0,05	Calibration curve: IntCal09 (Atmospheric)	68,2% probability 898AD (21,5%) 920AD 945AD (46,7%) 984AD 95,4% probability 894AD (95,4%) 1017AD
13582	MKH 1649 x 24	Charcoal (eg)	Jupitervej 17.02.07, Nr. Bramdrup sogn, Vejle Amt. Trækulspurve fra tagbærende stolpehuler i øst-vest orienteret hus. Huset måler ca. 18 x 5,5 m og kan umiddelbart dateres til højmiddelalderen. Vedbestemmelse (T. Bartholin): C-14-prøve: 1 stk. Quercus sp., eg. med en egenalder, som bedømmes til at være max. 40 år. Expected age: Calendar age: 12.-13. årh. e.Kr.	Christensen	89,87 ± 0,28	858 ± 25	-24,9 ± 0,05	Calibration curve: IntCal09 (Atmospheric)	68,2% probability 1166AD (68,2%) 1215AD 95,4% probability 1053AD (5,5%) 1079AD 1152AD (89,9%) 1255AD
13583	MKH 1649 x 25	Charcoal (eg)	Jupitervej 17.02.07, Nr. Bramdrup sogn, Vejle Amt. Trækulspurve fra tagbærende stolpehuler i øst-vest orienteret hus. Huset måler ca. 18 x 5,5 m og kan umiddelbart dateres til højmiddelalderen. Vedbestemmelse (T. Bartholin): C-14-prøve: 1 stk. Quercus sp., eg. med en egenalder, som bedømmes til at være max. 40 år. Expected age: Calendar age: 12.-13. årh. e.Kr.	Christensen	87,98 ± 0,3	1028 ± 27	-24,28 ± 0,05	Calibration curve: IntCal09 (Atmospheric)	68,2% probability 992AD (68,2%) 1022AD 95,4% probability 902AD (2,3%) 915AD 968AD (93,1%) 1038AD
13584	HAM 3984 x 18	Charcoal (eg)	Vollerup Øst 1 23.02.10 sb. 394, Ulkebøl sogn, Sønderborg Amt. Trækulspurve fra tagbærende stolpehuler i nord-syd orienteret hus. Huset måler ca. 10 x 5 m og kan umiddelbart dateres til højmiddelalderen. Vedbestemmelse (T. Bartholin): C-14-prøve: 1 stk. Quercus sp., eg. med en egenalder, som bedømmes til at være max. 40 år. Expected age: Calendar age: 12.-13. årh. e.Kr.	Christensen	88,47 ± 0,28	984 ± 25	-25,3 ± 0,05	Calibration curve: IntCal09 (Atmospheric)	68,2% probability 1017AD (42,7%) 1045AD 1095AD (20,8%) 1120AD 1141AD (4,7%) 1148AD 95,4% probability 994AD (54,2%) 1053AD 1081AD (41,2%) 1154AD
13585	HAM 3984 x 21	Charcoal (eg)	Vollerup Øst 1 23.02.10 sb. 394, Ulkebøl sogn, Sønderborg Amt. Trækulspurve fra tagbærende stolpehuler i nord-syd orienteret hus. Huset måler ca. 10 x 5 m og kan umiddelbart dateres til højmiddelalderen. Vedbestemmelse (T. Bartholin): C-14-prøve: 1 stk. Quercus sp., eg. med en egenalder, som bedømmes til at være max. 40 år. Expected age: Calendar age: 12.-13. årh. e.Kr.	Christensen	88,17 ± 0,4	1011 ± 37	-26,27 ± 0,05	Calibration curve: IntCal09 (Atmospheric)	68,2% probability 985AD (65,1%) 1041AD 1110AD (3,1%) 1116AD 95,4% probability 900AD (2,4%) 918AD 966AD (72,0%) 1055AD 1077AD (21,0%) 1155AD

Bilag 5:

			UDGRAVNINGENS DATERINGER
MIDDELALDER	1536 e.Kr.	Senmiddelalder	Reformationen • Kirkerne får tilbygninger Gårdenes størrelse standardiseres Herregårde: <i>Gram</i>
	1350 e.Kr.	Højmiddelalder	Ødekirker: <i>Lilholt</i> • Den Sorte død Borge og voldsteder: <i>Nørrevold, Tøming</i> Byerne udvikles • Kirkebyggeri
	1200 e.Kr.	Tidlig middelalder	Torp-landsbyer • Landsbyerne lægges fast De ældste kirker • Købstæderne anlægges <i>Østergård smykket</i>
	1000 e.Kr.		
VIKINGE- TID	900 e.Kr.	Yngre vikingetid	Rigssamling Runesten: <i>Hærulf-stenen</i>
	800 e.Kr.	Ældre vikingetid	Ældste byer: <i>Hedeby, Ribe</i>
GERMANSK JERNALDER		Yngre germansk jernalder	<i>Det ældste Dannevirke</i>
	530 e.Kr.	Ældre germansk jernalder	<i>Guldthornene fra Gallehus</i>
	350 e.Kr.		
ROMERSK JERNALDER		Yngre romersk jernalder	Jernproduktion Forsvarsspæminger: <i>Olgerdige, Æ'Vold, Æ'Lei</i> Våbenofringer: <i>Ejsbøl, Nydam</i> • Første handelspladser Tidlige rigsdannelser
	150 e.Kr.	Ældre romersk jernalder	Landsbyer: <i>Hjemsted, Galsted</i> Fyrster og stormænd: <i>Kastrup, Stepping Mølle</i> Første våbengrave
	År 0 50 f.Kr.		
FØRROMERSK JERNALDER		Yngre førromersk jernalder	Ældste våbenofring: <i>Hjortspring</i>
	150 f.Kr.	Ældre førromersk jernalder	Tuegravpladser: <i>Årupgård, Birkelev</i> De første landsbyer
	500 f.Kr.		
BRONZE- ALDER		Yngre bronzealder	Helleristninger Lurer Gravurner i højene
	1000 f.Kr.	Ældre bronzealder	De store gravhøje: <i>Skrydstruppen</i> Det treskibede hus introduceres: <i>Brd. Gram</i>
	1800 f.Kr.		
YNGRE STENALDER Bondestenalder		Dolketid	<i>Hjulgraven fra Hjorkær</i>
	2400 f.Kr.	Enkeltgravskultur	
	2800 f.Kr.	Jættestuetid (Tragtæggekultur)	Samlingspladser: <i>Lønt, Bundsø</i> Jættestue: <i>Tønnesbøl</i>
	3400 f.Kr.	Dyssetid (Tragtæggekultur)	Dysser og langhøje: <i>Vedsted, Stenager, Varnæs Tykskov</i>
	4000 f.Kr.		
ÆLDRE STENALDER jægere og samlere		Ertebøllekultur	
	5400 f.Kr.	Kongemosekultur	
	6800 f.Kr.	Maglemosekultur	Danmarks ældste grav: <i>Hammelvev graven</i> De første skovjægere: <i>Draved</i>
	8900 f.Kr.	Ahrensburgkultur	
	10.000 f.Kr.	Brommekultur	
	11.500 f.Kr.	Federmesserkultur	
	12.000 f.Kr.	Hamburgkultur	De første rensdyrjægere: <i>Slotseng, Jels</i>

WEICHSEL ISTID

Arkæologisk tidstavle for Sønderjylland

Bilag 6: Ordliste:

Fundtyper:

<i>Bopladsfund:</i>	Lokalitet med fund af kulturlag, stolpehuller og gruber, som indgår i hytter, huse, gårde, landsbyer og/eller aktivitetsområder.
<i>Offerfund:</i>	Fund omfattende en eller flere genstande, som er ofret til guderne. De er således ikke nedlagt med henblik på genfinding/genbrug.
<i>Depotfund:</i>	Fund af genstande, som er gemt væk med genfinding/genbrug for øje.
<i>Gravfund:</i>	Fund af begravelser. Er der mere end 3 samtidige grave inden for 5 meters afstand kaldes det en gravplads.

Anlæg:

<i>Kulturlag:</i>	Forseglet jordlag, som indeholder genstande repræsenterende et kortere eller længere tidsrum. Kulturlag kan ligge forseglet i flere niveauer over hinanden.
<i>Fyldskifte:</i>	Nedgravning med blandet fyld bestående af muld og undergrundsmateriale. Ved udgravning vil fyldskifter fremstå som områder, der er mørkere end den omgivende undergrund.
<i>Stolpehul:</i>	Nedgravning til stolper.
<i>Grøft:</i>	Aflang, sammenhængende, smal nedgravning.
<i>Grube:</i>	Nedgravning, som er større end et stolpehul. Gravet enten i forbindelse med materialetagning - f.eks. ler eller sand -, til udførelse af et bestemt arbejde - f.eks. jernudvinding, garvning, høropblødning - eller til opbevaring af forråd - f.eks. ler eller fødevarer. Efterfølgende er gruben gerne fyldt op med affald fra husholdningen og benævnes så affaldsgrube
<i>Kogestensgrube:</i>	Grube fyldt med opvarmede sten og brugt som ovn. Andet navn: Jordovn.
<i>Rodvælter:</i>	Større, todelt fyldskifte. Opstår når træer vælter.
<i>Jordfæstegrav:</i>	Begravelse i kiste, liget ubrændt. Andre navne: Egekistegrav, skeletgrav, kistegrav.
<i>Urnegrav:</i>	Den døde er brændt på ligbål. Ligbålsresten er lagt i en urne.
<i>Brandplet:</i>	Den døde er brændt på ligbål. Ligbålsresten er lagt i en nedgravning eller grube. Andet navn: Brandgrube; brandgrav.
<i>Fladmarksgrave:</i>	Grave, som er anlagt under flad mark. Ses som et fyldskifte umiddelbart under pløjelagsniveau.
<i>Højgrave:</i>	Grave, som er dækket af en gravhøj. Forskellige typer af gravhøje: Langhøj, rundhøj, storhøj, tuegrav.
<i>Randsten:</i>	Stenkreds som afgrænser gravhøj eller grav.

Huse & bygninger:

<i>Enskibet hus:</i>	Hus, hvor de tagbærende stolper sidder i væggen. Andet navn: Rammehus.
<i>Toskibet hus:</i>	Hus med en indre række tagbærende stolper. Andet navn: Midtsulehus.
<i>Treskibet hus:</i>	Hus med to indre rækker tagbærende stolper. Andre navne: Treskibet langhus, treskibet højremshus.
<i>Trelleborghus:</i>	Treskibet hus – kun to indre sæt tagbærende stolper - med skrå støttestolper til væggene.
<i>Udskudshus:</i>	Enskibet hus. Parallelt med væggen findes lodrette stolper, der udgør små tagoverdækkede sidebygninger = udskud.
<i>Grubehus:</i>	Hus med nedgravet gulv.
<i>Staklade:</i>	Forrådshus med hævet gulv og som oftest 4 – i sjældnere tilfælde 6 - tagbærende stolper: Andet navn: hjelm.
<i>Diemen:</i>	Anlæg med hævet gulv båret af 4 eller 6 stolper, uden tag og omgivet af ringgrøft. Bruges til opbevaring af forråd.
<i>Rutenberge:</i>	Forrådshus med hævet gulv og forskydeligt tag. Taget har været båret af 4, 5 eller 6 – i sjældnere tilfælde flere – tagbærende stolper.
	For staklader, diemen og rutenberge gælder: Kan anlægstypen ikke klart erkendes benævnes det ud fra antallet af tagbærende stolper: eks. 4-stolpeanlæg, 6-stolpeanlæg osv.

Hegn & indhegninger:

<i>Palisadehegn:</i>	Hegn af tætstående stolper sat i grøft eller rende.
<i>Fletværkshegn:</i>	Stolpehegn med fletværk af tynde grene.
<i>Faskinehegn:</i>	Dobbeltstolpehegn udfyldt med tynde grene mellem dobbeltstolperne.

<i>Sadeltagshegn:</i>	Tagoverdækket hegn. Taget har som hovedregel været båret af to rækker tagbærende stolper parallelt med hegnet. I sjældnere tilfælde ses kun en eller tre rækker tagbærende stolper. Åben ind mod gårdspladsen.
<i>Hegnslade:</i>	Lade som udgør en del af hegnet. Taget har været båret af to rækker tagbærende stolper, hvoraf den ene er sat i hegnslinien. Åben mod gårdspladsen.
<i>Toftehegn:</i>	Indhegning af gårdspladser – især i vikingetid og tidligmiddelalder.
<i>Lægård:</i>	Indhegnet aktivitetsområde inden for toftehegnet - gerne i tilknytning til gårdens bygninger.
<i>Fægård:</i>	Indhegnet dyrefold indenfor toftehegnet.

Dateringsmetoder & Naturvidenskab:

<i>¹⁴C datering:</i>	Dateringsmetode, hvor man måler, hvor meget af det radioaktive kulstof ¹⁴ C som er tilbage i en prøve af organisk materiale
<i>Dendrokronologi:</i>	Dateringsmetode, hvor man måler og tæller årringe i træ. I Danmark laves der primært dendrokronologi på egetræ. Der skal være minimum 50 årringe i en prøve for at opnå en datering.
<i>Termoluminiscens-datering:</i>	Dateringsmetode, hvor man måler den energi, som kvartskorn optager fra omgivelserne efter at de ikke længere bliver udsat for sollys eller varme. Bliver ofte forkortet TL-datering eller OSL-datering.
<i>Makrofossilanalyse:</i>	Ved flotation (opslemning og sigtning af jordprøver i vand) kan indholdet af organisk materiale, som regel trækul, forkullede plantedele, frø og korn, udvindes. Materialet kan fortælle noget om husholdning, markafgrøder og dyrkningsmetoder samt husindretning.
<i>Fosfatanalyse:</i>	Ved at bestemme mængden af fosfat i en jordprøve kan man få indblik i huse, gårde og landsbyers indretning, funktion og organisation.
<i>Pollenanalyse:</i>	Analysemetode hvor mængden af pollen tælles og artsbestemmes. Giver et indtryk af et områdes vegetations- og kulturudvikling.

Fagudtryk:

<i>Feltflade:</i>	Det niveau, ned til hvilket overjorden afgraves, for at man kan erkende fyldskifter, kaldes feltfladen eller feltfladeniveau.
<i>Stratigrafi:</i>	Lagfølge: Hvis jordlag ligger over hinanden, taler man om vertikal stratigrafi eller lagfølge. Modsat taler man om horisontal stratigrafi, hvis hytter, huse, gårde eller landsbyer har flyttet sig hen over en flade i det vandrette plan. De har så at sige bevæget sig som en bølge hen over et område.
<i>Profil:</i>	Lodret jordvæg, som viser jordlagenes lagfølge. Fremkommer ved at gennemgrave (snitte) et fyldskifte eller anlæg. Kaldes derfor også et snit.
<i>Nivellering:</i>	Fyldskifternes dybde og relative registreringsniveau i forhold til hinanden aflæses (nivelleres) ved brug af nivelleringsapparat (kikkert) og stadie (målestok). Udtrykket <i>DNN</i> betyder D ansk N ormal N ul = højde over havoverfladen. Bruges kun hvis et nøjagtigt mål er påkrævet - f.eks. i forbindelse med stenalderbopladser beliggenhed i forhold til kystlinien. Alle aflæsninger foretages i forhold til et forud fastlagt, bestemt punkt (fikspunkt).
<i>Målesystem:</i>	Alle fyldskifter tegnes i et fast målestoksforhold (1:10, 1:20, 1:50, 1:100 osv.) på tegnepapir. Det gøres lettest ved at bruge et retvinklet koordinatsystem som målesystem. X-aksen er orienteret mod øst og Y-aksen mod nord. Heri kan ethvert funds placering beskrives ved to tal f.eks. (X,Y) = (110,120).
<i>Relativ og absolut Datering:</i>	En datering er relativ, hvis der ikke via naturvidenskabelige analyser kan bestemmes et årstal (kalenderår = absolut datering). Arkæologiske dateringer ud fra genstande og anlægstyper er altid relative.
<i>Typologi:</i>	Læren om genstande og anlægs formmæssige udvikling.

TO A115

fn fs u txt

fund

lys gråbrun, let lyst rødt



TO A116

fn fs u txt

fund

lys gråbrun, let lyst rødt

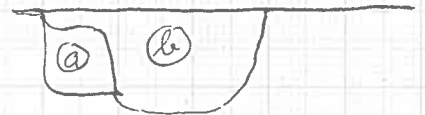


TO A117

fn fs u txt

fund

a) gråbrun, undergrund,
 onrødt
 b) lys let lyst rødt



SE PRØVEGRAVNINGSPAPIR.

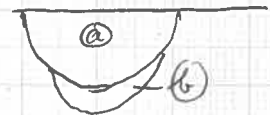
TO A107

fn fs u txt

fund

a) lys let lyst rødt
 b) gråbrun, undergrund,
 onrødt.

X104

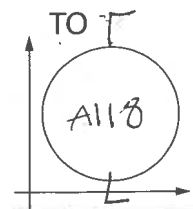


TO A110

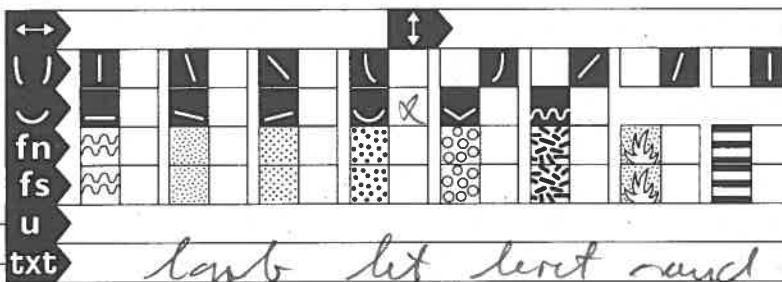
fn fs u txt

fund

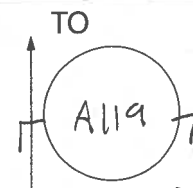
SE PRØVEGRAVNINGSPAPIR



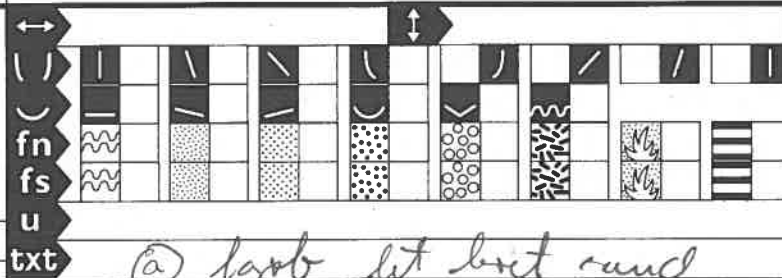
fund



lgpb lit levt sand

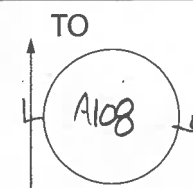
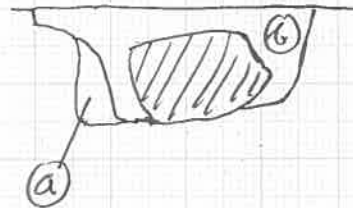


fund



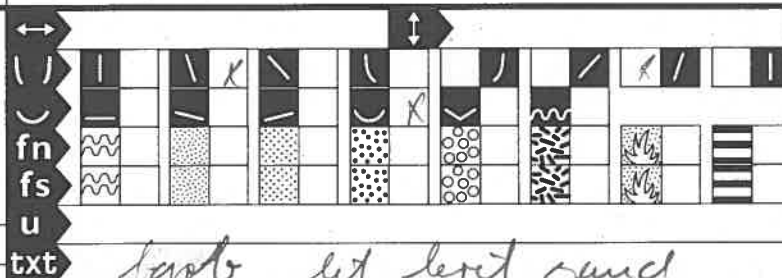
a) lgpb lit levt sand

b) gpb levt sand m.

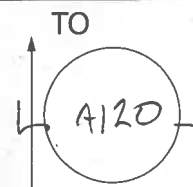
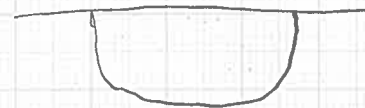


fund

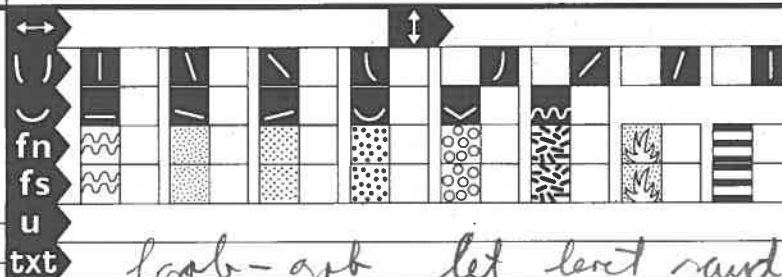
x5



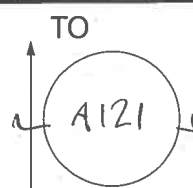
lgpb lit levt sand

NB FLYTTE 25cm
mod VEST

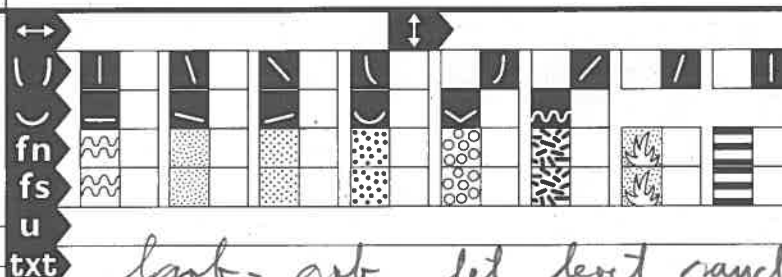
fund



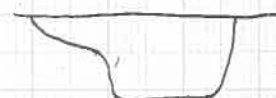
lgpb-gpb lit levt sand



fund



lgpb-gpb lit levt sand



TO
A122

fund

fn
fs
u
txt

lgob gsb let levst rand

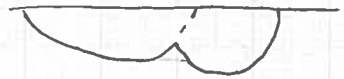


TO
A123

fund

fn
fs
u
txt

lgob let levst rand



TO
A124

fund

x 10

fn
fs
u
txt

bund af fyldskifte
m fund

TO
A125

fund

fn
fs
u
txt

lgob let levst rand



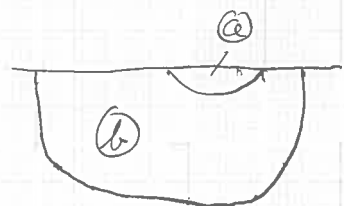
TO
A109

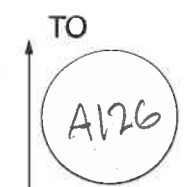
fund

x 6

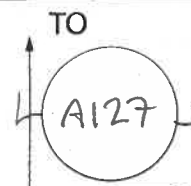
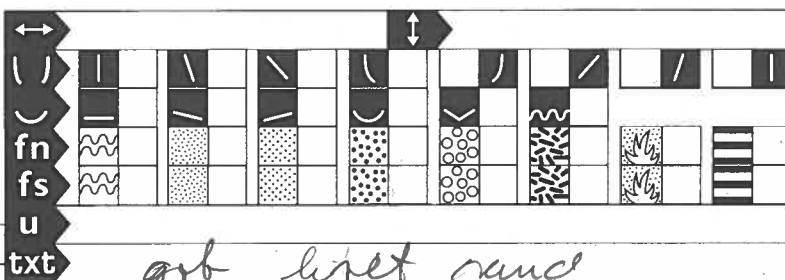
fn
fs
u
txt

a) gsb let levst rand
b) lgob let levst rand,
herfra fund

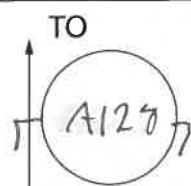
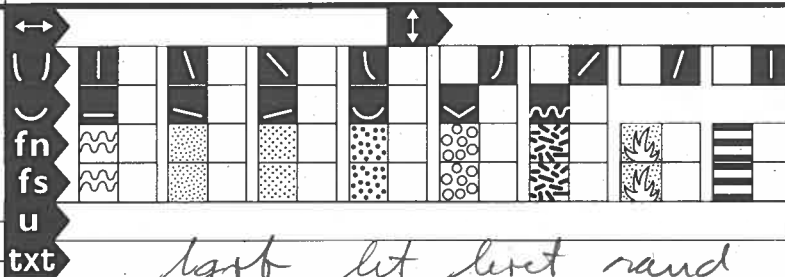




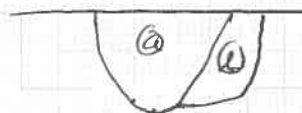
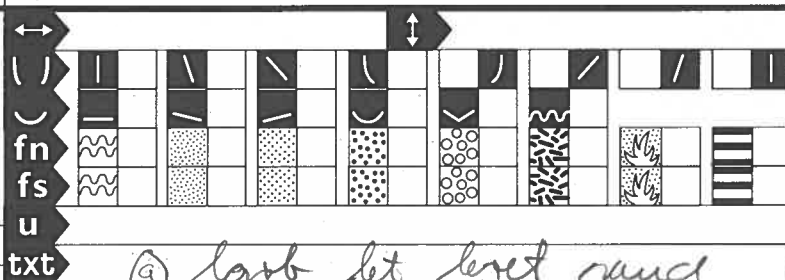
fund



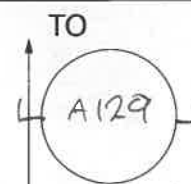
fund



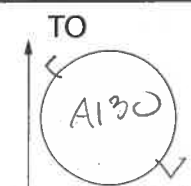
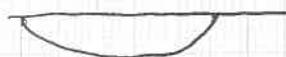
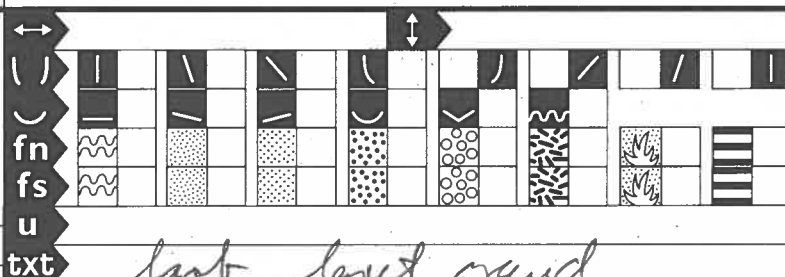
fund



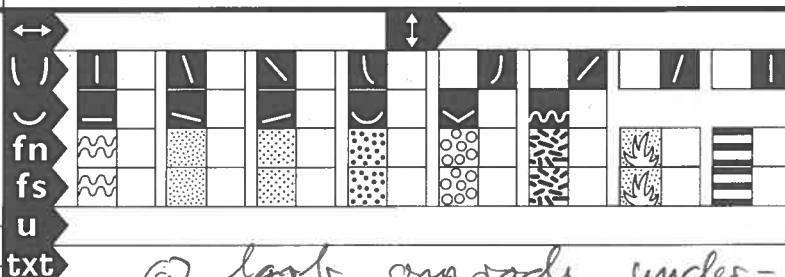
② gshvid on roket
underground



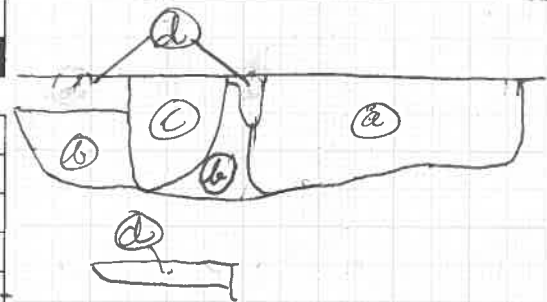
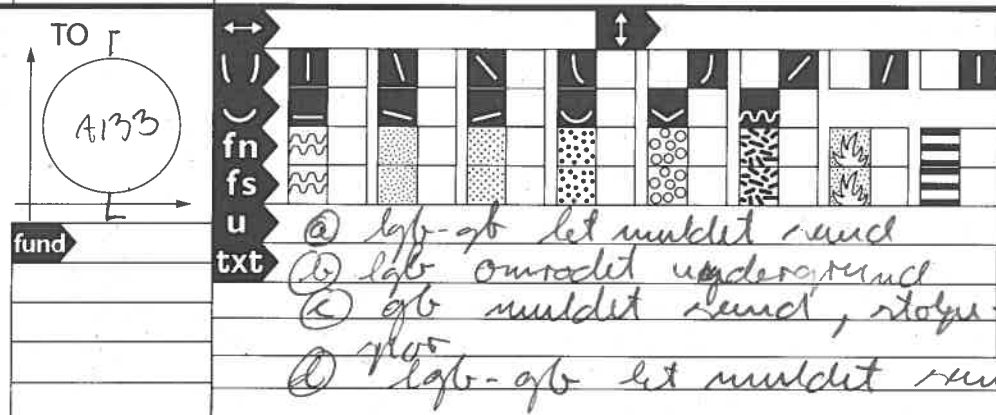
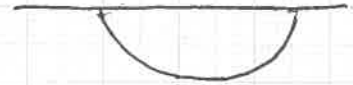
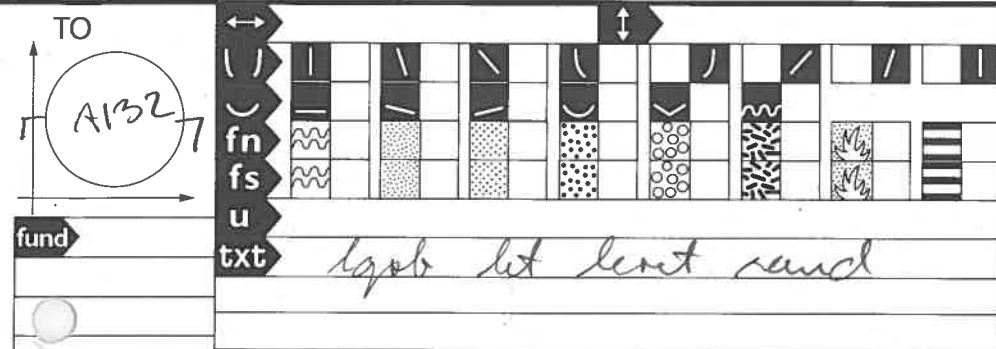
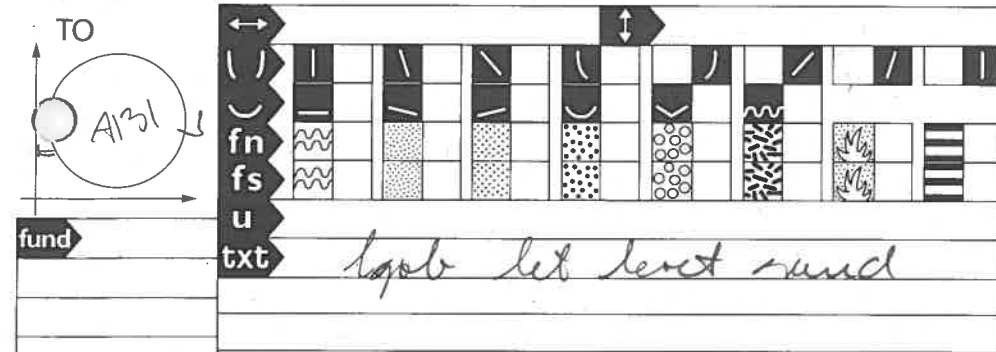
fund



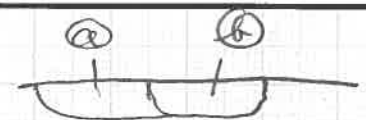
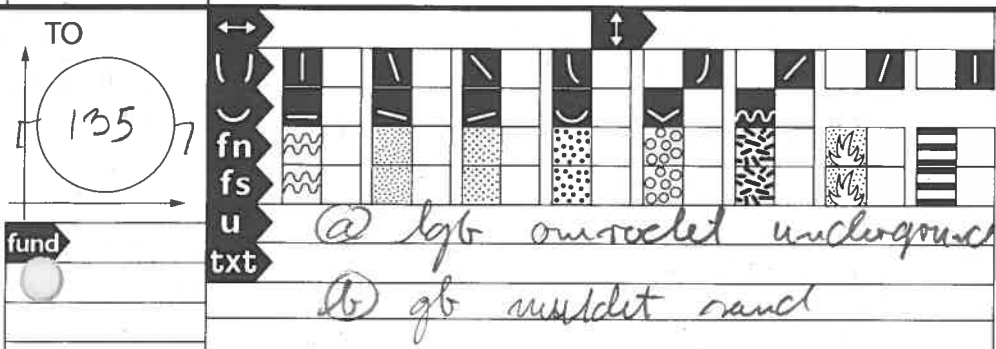
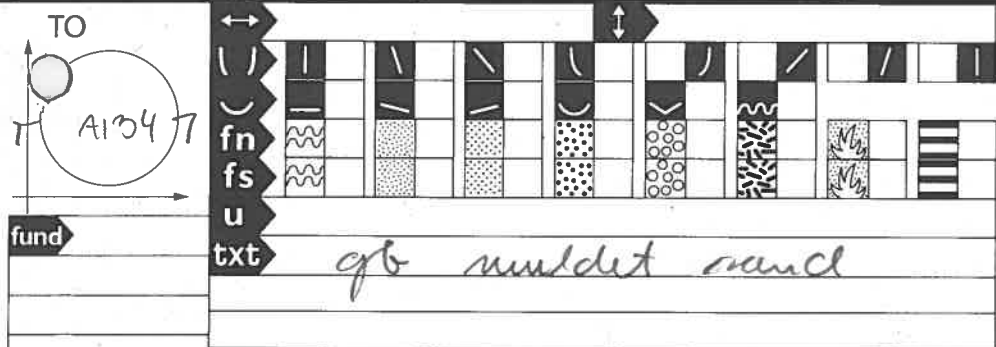
fund



② lgrb lit lret rand

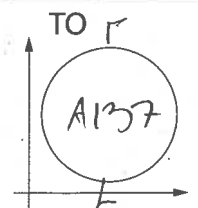
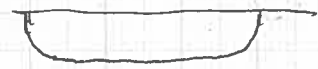
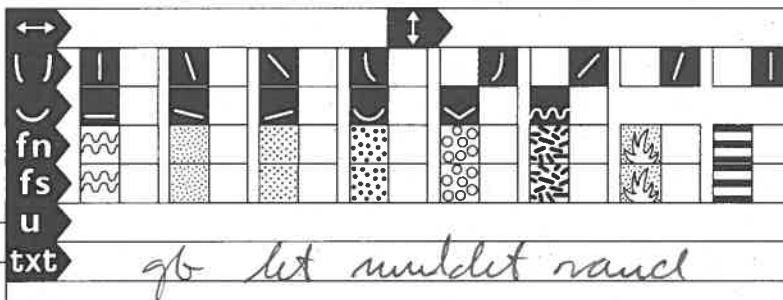


Nedlagte grunn
 (a) grus (c) lagbater

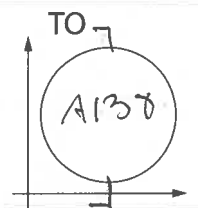
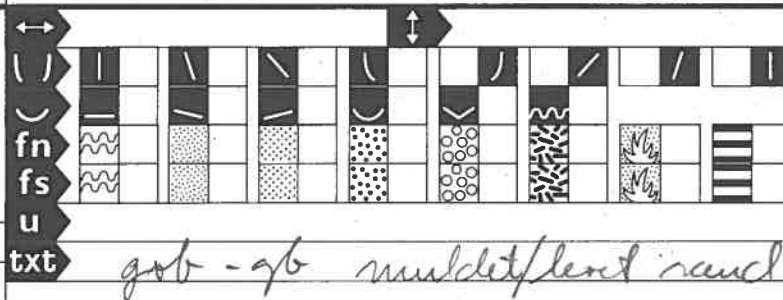




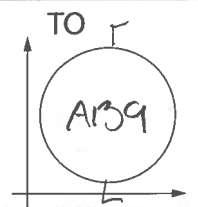
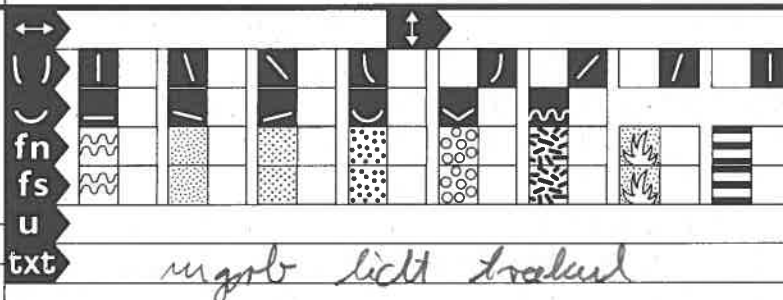
fund



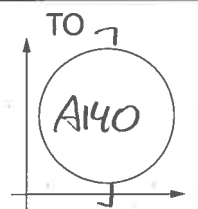
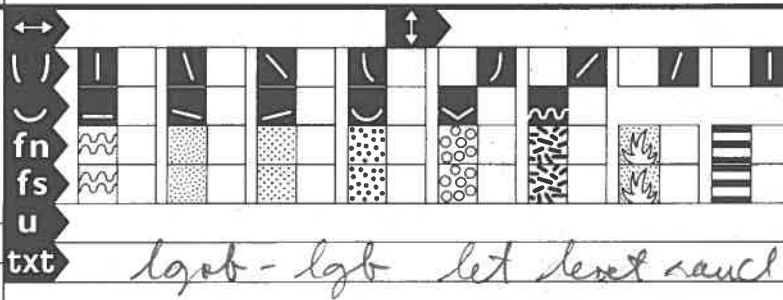
fund



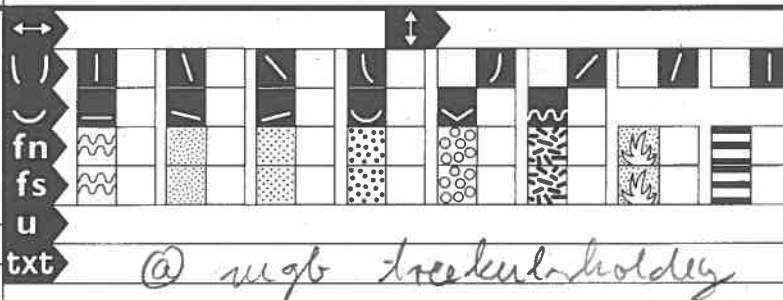
fund

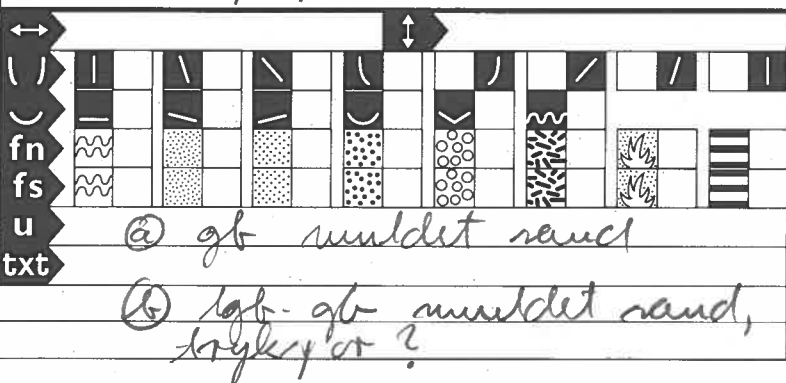
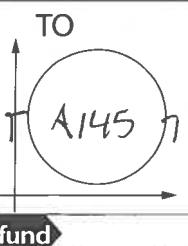
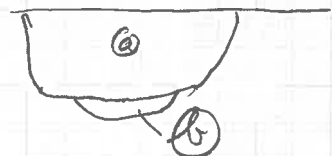
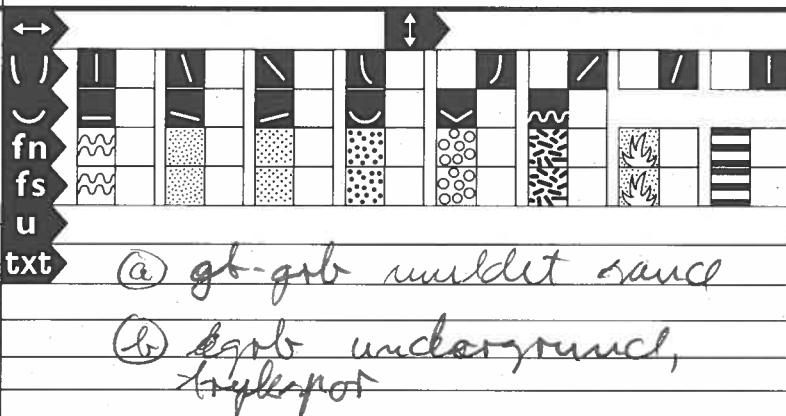
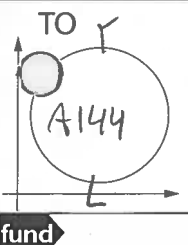
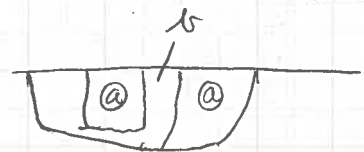
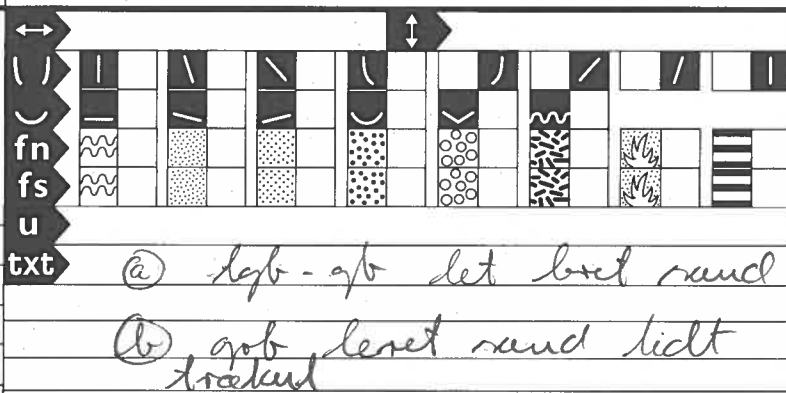
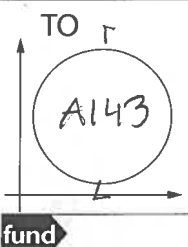
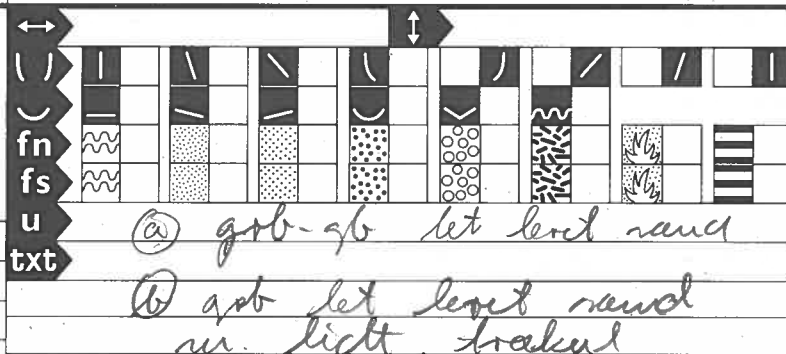
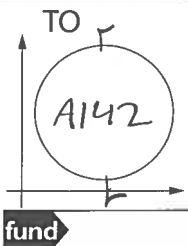
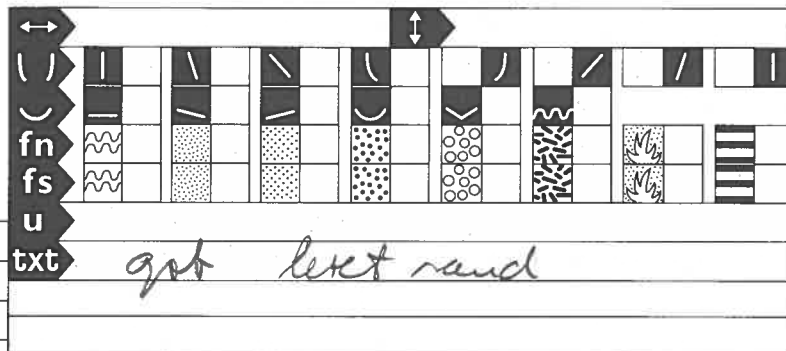
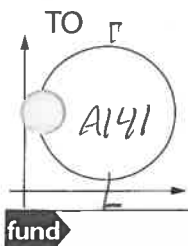


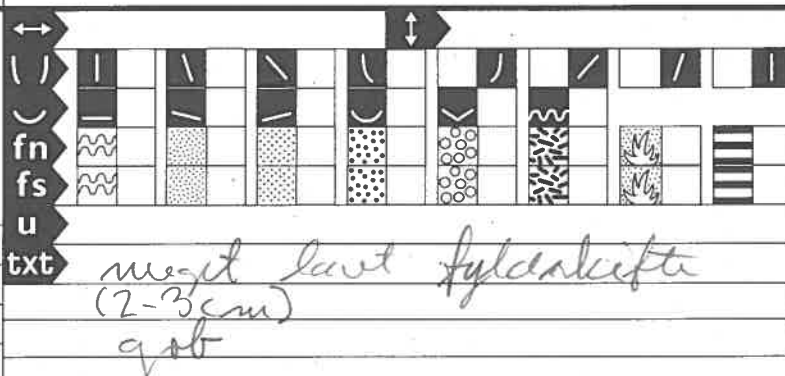
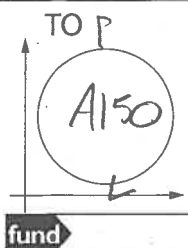
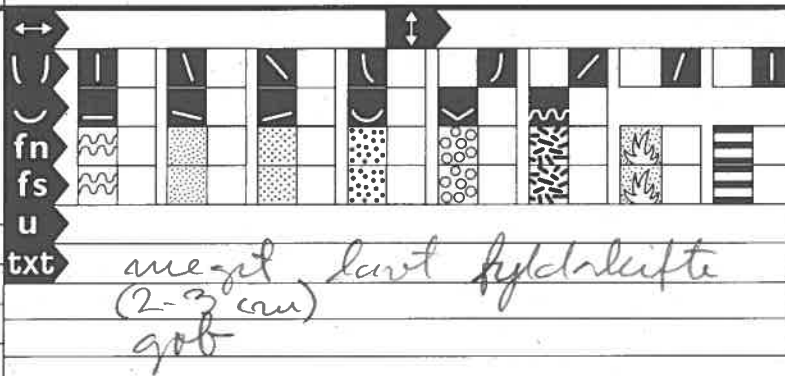
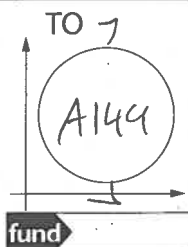
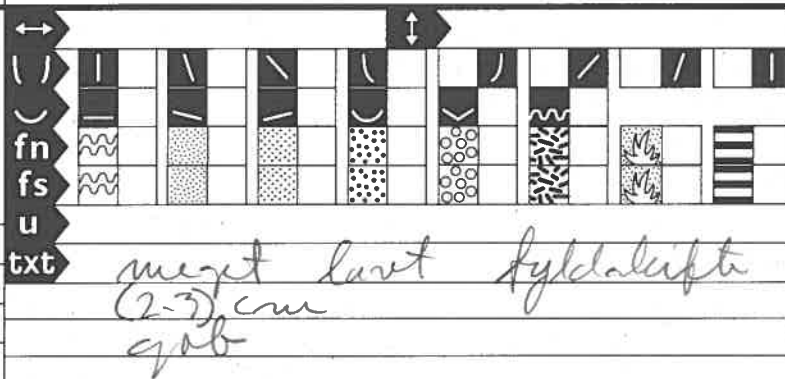
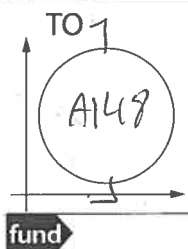
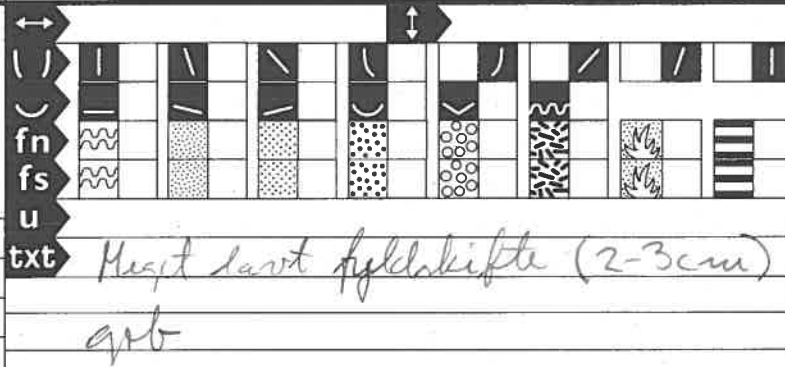
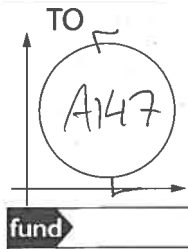
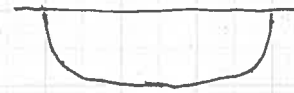
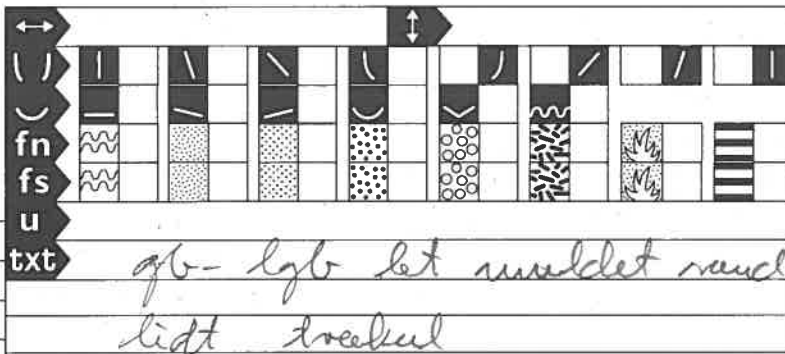
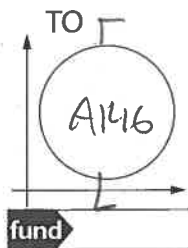
fund



fund







TO
151

fund

fn
fs
u
txt

gb-grb muldet sand



TO
A152

fund

fn
fs
u
txt

grb levst sand

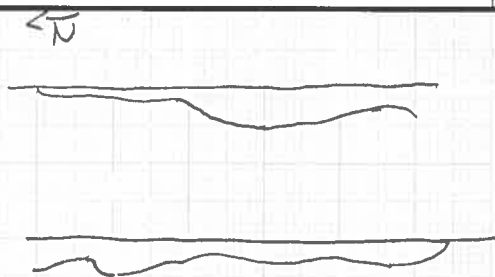


TO
A106

fund
x3

fn
fs
u
txt

grb-mgrb levst og
arkelblanchet sand m.
enkelt træstubsrestre

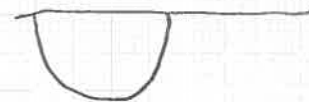


TO
A153

fund
x12

fn
fs
u
txt

gb-mgrb muldet sand

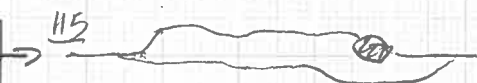


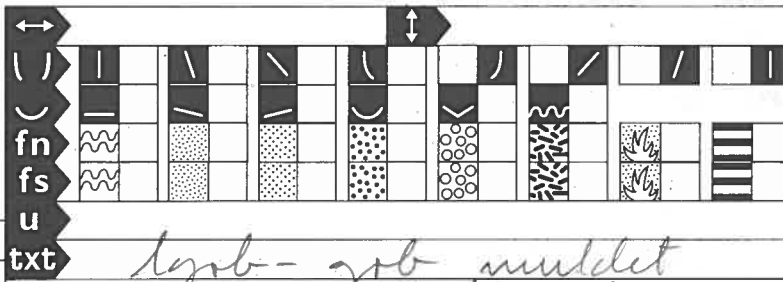
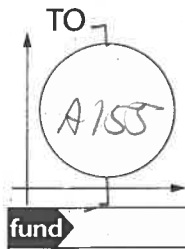
TO
A154

fund

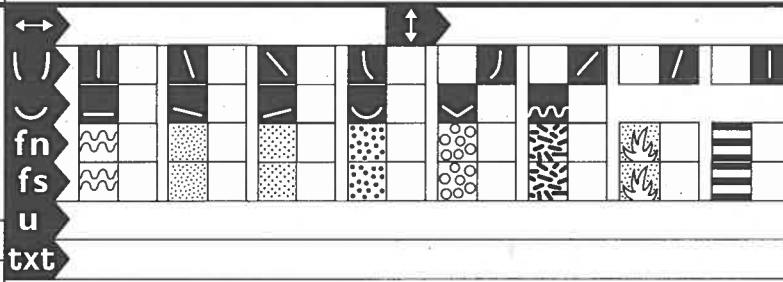
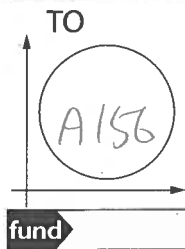
fn
fs
u
txt

gb muldet sand m.
stok og let ridskætnede
sten (Bund af kærstens-
grube)



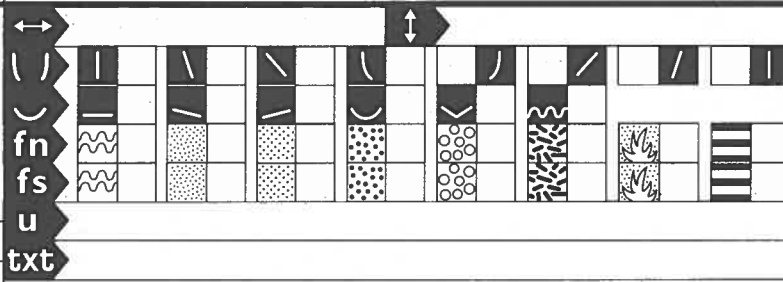
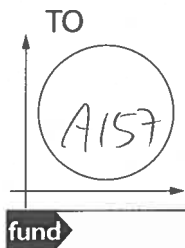


lysb- gsb muddet
sund, m. lict aske og
læselæmning, diffus
afgørelsing (Bund af kognitivitet?)



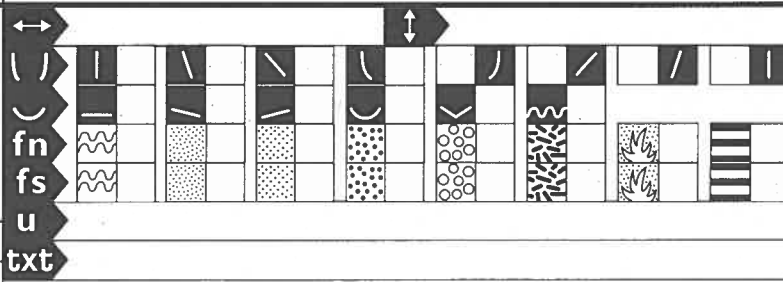
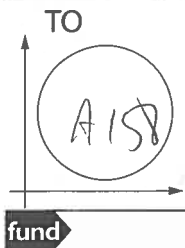
Kun 01100

111 SN 1



-11

-11



-11

-11

